

pear. Due to this the phenomenon of digital heritage, non-classic scientific paradigm actualization, spreading of functional aims are considered as suppositions to re-comprehend the key notion of humanitarian knowledge – «historical source». The basis of the offered experience to formulate the notion is searching the ways to get over the logical contradiction: on the one hand, between polysubjective pole of historical cognition which is conditioned by the context in which historians are positioned and get their own results of research, and on the other hand, the research practice object – the primary source which in concrete cognitive situation is single, unchangeable conclusion and thus conditioning the only one true independent of experiencing subject.

Purpose. Proceeding from the idea of the subject-object nature of the origin and existence of the historical source we will try to ground our version of defining the notion «historical source» which takes into account the specific features of a new historical source – digital heritage, and also the vitality of non-classic scientific paradigm.

Results. Historical source is the result and inheritance of the subject-object interaction of socio-cultural and natural and climatic processes that are developing in space and time. It is the fragmental expression of the past in the present; it is a part of the whole that remained as a result of natural selection out of the totality of historical sources of certain historical epochs or purposeful activity of a human being to preserve it as a scientific and cultural value.

Conclusion. Historical sources serve as a basis of humanitarian cognition as they contain significant scientific information. But, their application does not remove the problem of relativism and subjectivism received as a result of researching the knowledge of the past conditioned by gnosiological relativism (of conditions, factors, cognitive activity process) and ontological relativism (changeability of the observation object as it is seen from the example of electronic and digital inheritance). It remains to be complicated and getting over the subject-object opposition in explaining the notion of «historical source» which showed dynamism of «life cycle» of the sources.

The relative is senseless without the absolute, in this case without «the constant» of the historical source. But it only limits the interpretation of the historical source content and provides the «experiment» repetition. That is why it can be concluded that historical sources can play their part only when they are «mounted» into a certain system of historical conclusion proofs which contains, besides them, concrete historical concept, methods and criteria of research, theoretical and methodological basis, ways of revising the received results.

We think that the offered definition of the «historical source» notion can serve getting over logical contradiction between polysubjective side of historical cognition and its object – historical source, as not only the subject that gets knowledge but also its research object are constantly developing.

Key words: «historical source» notion, the digital heritage, philosophical hermeneutics, the subject-object relations, interpretation, subjectivity, objectivity

Одержано редакцією 12.10.2016
Прийнято до публікації 23.12.2016

УДК 202.2 94(477) «1917/18»

ГРЕБЕНЮК Олена Іванівна,
кандидат історичних наук,
викладач Кіровоградського державного
педагогічного університету ім. Володимира
Винниченка
e-mail: grebenuk_elena@mail.ru

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ НАРОДНИХ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Розглядається джерельна база дослідження діяльності Ради Народних Міністрів Української Народної Республіки доби Української Центральної Ради. Основна увага приділяється характеристиці архівних матеріалів. Наведений перелік опублікованих документальних збірників.

Ключові слова. Рада Народних Міністрів, Українська Центральна Рада, національно-визвольні змагання, архівні матеріали, збірники документів, урядова та парламентська періодика.

Постановка проблеми. Період національно-визвольних змагань в Україні залишається однією із героїчних сторінок української історії боротьби українського народу за свою

незалежність. Його дослідження є достатньо складним, значна кількість архівних та публіцистичних матеріалів втрачені у роки військових дій на українській території. Внаслідок цього недостатньо вивченим є функціонування Ради Народних Міністрів Української Народної Республіки (далі – РНМ УНР), другого українського уряду, який був створений після припинення діяльності Генерального Секретаріату та якому присвячені численні наукові праці. Саме в часи роботи РНМ УНР Україна підписала Брестську угоду, вперше уклала дипломатичні договори з іншими державами як суб'єкт міжнародного права, відбулися значні перетворення у внутрішньому житті країни – почала підніматись промисловість, певні позитивні зрушення спостерігались у культурному житті. Саме тому джерельна база, яка характеризує діяльність РНМ УНР потребує подальшого опрацювання та осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різнобічні аспекти створення та діяльності РНМ УНР активно досліджувалися ще в добу Української Центральної Ради (В. Винниченко, М. Грушевський, М. Галаган, М. Ковалевський, І. Мазепа, П. Христюк, Д. Дорошенко). Інтерес політиків та очевидців до цього періоду спостерігався протягом національно-визвольних змагань, а після тривалого наукового забуття цих подій, новий сплеск історичних досліджень розпочався після проголошення України незалежною суверенною державою. Вагомими науковими працями стали роботи В. Верстюка, В. Солдатенка, Р. Пирога, В. Капелюшного, О. Копиленка, О. Реєнта, А. Рогожина, Т. Осташко та інших, проте діяльність РНМ УНР в комплексному вигляді (аналіз одночасно внутрішньої та зовнішньої політики, міністерств та відомств) не здійснювався. З цієї проблематики ми зустрічаємо лише окремі наукові розвідки (Б. Андрусин, П. Гай-Нижник, Я. Грицак, О. Демянюк, В. Іващенко, О. Кудлай, І. Лебедева, О. Мироненко), в яких фрагментарно дослідженні успіхи та причини поразки першого українського уряду – Ради Народних Міністрів.

Метою статті є висвітлення корпусу наукових джерел, які є основою для дослідження діяльності РНМ УНР.

Виклад основного матеріалу. Аналіз джерельної бази доби Української Центральної Ради показує необхідність ґрунтовного дослідження архівних матеріалів, збірників документів та матеріалів, мемуарів, періодичних видань, архівних матеріалів, збірників документів та матеріалів, для розкриття історичних подій, які відбувалися в період діяльності РНМ. Зазначену джерельну базу, на наш погляд, можна розподілити на чотири групи.

До *першої* групи джерел віднесемо архівні матеріали, які є основою для наукового дослідження цього періоду.

Документи вищих органів влади УНР, які мають архівне зберігання [1], варто класифікувати за походженням:

- прийняті Українською Центральною Радою (ф. 1115 ЦДАВО України), Генеральним Секретаріатом та РНМ (ф. 1063 ЦДАВО України), РНМ (ф. 1064 Рада Міністрів Української Держави);
- прийняті народними міністерствами УНР (ф. 1434 Міністерство фінансів УНР; ф. 3266 Генеральне секретарство праці; Народне міністерство праці УНР; ф. 3690 Державний контроль УНР, ф. 1118 Народного міністерства торгівлі і промисловості УНР; ф. 1209 Народного міністерства судових справ УНР, ф. 1434 Міністерства фінансів УНР; ф. 2199 Міністерства фінансів української держави; ф. 2592 Народного Міністерства закордонних справ). Для архівних матеріалів вказаних міністерств типовими документами є витяги із рішення уряду, матеріали засідань дорадчих органів при уряді, законопроекти, інші підзаконні акти (накази, інструкції), бухгалтерська та фінансова документація, доповідні записки, аналітичні огляди, листування із підвідомчими організаціями, особові справи співробітників [2, 113].

У зазначених фондах знаходяться різні за змістом, значимістю та формою джерельні матеріали, зокрема, ф. 1115 Української Центральної Ради ЦДАВО України, містить статут канцелярії Української Центральної Ради, резолюції, телеграми, меморандуми УЦР, листування з міністерствами, структурними підрозділами, інформацію про участь депутатів в засіданнях, про виплату грошей та інші. Ф. 1063 Генерального Секретаріату, Ради Народних Міністрів УНР ЦДАВО – включає витяги з протоколів засідання Української Центральної Ради, протоколи засідань Генерального Секретаріату, журнали засідань Ради Народних Міністрів та Ради Міністерства земельних справ, витяги з журналів засідань РНМ та УЦР, телеграми, радіограми, інше.

Специфікою корпусу архівних матеріалів є наявність у найменованих фондах джерел, що відображають діяльність інших органів влади. Так, ф. 1115 Центральної Ради містить урядові протоколи, ф. 3690 Державний контроль УНР – протоколи (журнали) засідань РНМ УНР, листування окремими міністерствами Української Центральної Ради про затвердження бюджетів міністерств, постачання їх паливом та продуктами і з контрольними установами про надання утримання їх урядовцям; листування з Міністерством фінансів Української Центральної Ради і контролем Південно-Західних залізниць про призначення пенсій урядовцям контрольних установ.

Деякі архівні фонди доби Української Центральної Ради містять матеріали періоду Гетьманату. Для прикладу: Ф. 1064 Ради Міністрів Української Держави, окрім протоколів засідань Ради Міністрів Української держави, включає журнали засідань Ради Народних Міністрів; законопроект про видачу пайків родинам солдатів Української Центральної Ради, про існування і будівництво на території УНР залізниць, про силу законів, про порядок утворення законів та форми і порядок їх оголошення, угоду між УНР і Австро-Угорщиною про обмін полоненими та ін. Із залученням фондів Української держави ми можемо більш повно та всебічно розглянути діяльність РНМ УНР.

За службовим призначенням джерельну базу дослідження складають нормативні (закони, універсали, урядові ухвали, постанови та резолюції сесій Української Центральної Ради та з'їздів політичних партій) та виконавчі (інформації, звіти, листування установ, доповідні записки, протоколи засідань структурних підрозділів міністерств тощо) документи.

Відзначимо важливе значення для теми дослідження постанови восьмої сесії Української Центральної Ради в земельній справі (прийнятої 17 грудня 1917 р.). У ній зазначалося про необхідність розроблення земельного законопроекту, який передбачав би повне скасування власності на землю та її соціалізацію. Загальновідомим є факт, що в урядових завданнях РНМ була правонаступницею Генерального Секретаріату. З одного боку, це виправдовувалося тим, що часу для розробки нової програми не було, але з іншого – зміна внутрішньополітичної та зовнішньополітичної обстановки, в якій знаходилася Україна, вимагала корегування політичного курсу та завдань.

До нашого часу фактично не збереглися протоколи засідань Української Центральної Ради та РНМ УНР другої половини січня 1918 р. Вони були знищені під час обстрілу Києва більшовицькою артилерією та під час наступного захоплення міста. У ЦДАВО України лише у ф. 3690 містяться протоколи засідань РНМ від 21 та 23 січня 1918 р. Реконструкцію перебігу подій ми здійснювали, аналізуючи матеріал періодичної преси («Народної волі», «Нової ради», «Киевской мысли», «Боротьби»). Зокрема, публікація у «Боротьбі» про останнє засідання дев'ятої сесії Української Центральної Ради дає відображення тогочасного становища у Києві, умов, за яких приймалися законопроекти, дозволяє зробити висновок про захоплення більшовиками Києва 25 січня 1918 р.

Період діяльності РНМ після повернення з Волині та до 27 квітня 1918 р. архівними матеріалами представлений достатньо повно. Документи народних міністерств містять фактичний матеріал, який розкриває процес формування міністерств, їхні повноваження та компетенцію, підбір та наповнення штатом, заходи щодо реалізації урядових рішень, фактично постійну реорганізацію урядових структур. Вони допомогли відтворити процес виконання народними міністерствами Декларації РНМ від 24 березня 1918 р. В зазначених фондах зберігаються оригінали документів, їх засвідчені та незасвідчені копії, довідкові матеріали, які супроводжували обговорення відповідного питання на засіданні уряду.

Дослідження та аналіз архівних фондів дозволяють зробити висновок, що протоколи РНМ УНР розміщені в декількох фондах: ф. 3690, ф. 1064, ф. 2592, в яких зберігаються в основному копії протоколів. Майже всі урядові протоколи з 8 січня по 27 квітня 1918 р. знаходяться у ф. 3690, але розміщені не в хронологічному порядку, а за часом надходження до фонду. В хронологічному порядку розміщені оригінали урядових протоколів у ф. 1064, але їх кількість значно менша, ніж у попередньому фонді. Ґрунтовному дослідженню протоколів РНМ УНР сприяють матеріали спр. 65. оп.1. ф. 2592, в якій знаходяться копії протоколів з викладенням доповідей присутніх на засіданнях, їхні дискусії при обговоренні найбільш важливих тогочасних питань. Аналіз урядових протоколів допомагає більш повно і конкретно дослідити урядову структуру, роботу народних міністерств та інших відомств, зв'язки їхнього організаційного підпорядкування, повноваження та ком-

петенцію. Протоколи засідань РНМ сприяли всебічному відтворенню історичних подій, розумінню причин прийняття тих чи інших рішень, з'ясуванню того, з яких питань йшла політична боротьба за владу. Стенограми деяких сесій УЦР та її засідань, сприяли більш конкретному аналізу діяльності органів вищої державної влади.

Аналіз протоколів засідань органів української влади показує недоліки тогочасного ведення документації: іноді відсутній перелік присутніх, що унеможливило зробити висновки про наявність кворуму під час прийняття рішення, зазначення в протоколах питань, що заслуховувалися, та факту прийнятих рішень, відсутність інформації про їх обговорення. Окрім того, ми можемо зробити висновок щодо прорахунків в організації роботи органів влади. Зокрема, питання, що розглядалися, не ставилися під контроль щодо їхнього виконання, не передбачалася персональна відповідальність за невиконання прийнятих рішень.

Значним інформативним джерелом дослідження теми є опубліковані документи особового походження – спогади, щоденники, приватне листування сучасників Української революції, насамперед її лідерів – В. Винниченка, політичного державного діяча, письменника, голови Генерального Секретаріату УЦР, генерального секретаря внутрішніх справ, голови РНМ; О. Жуковського, генерала армії УНР, народного міністра УНР, його спомини написані під час арешту німецькою комендатурою м. Києва та при перебуванні у Лук'янівській в'язниці. Їх вивчення сприяло розумінню політичних поглядів авторів, особистих симпатій чи антипатій, їхнього можливого суб'єктивізму у висвітленні подій і фактів. Важливим для нас є передання через документи особового походження атмосфери та колориту періоду, що досліджується, віддзеркалення суспільного життя, поглядів. Вказані документи дозволяють отримати додаткові відомості про діяльність українського уряду щодо організації урядової влади УНР.

До первісної (початкової) джерельної бази, віднесемо універсали, закони, постанови, УЦР, Генерального Секретаріату, РНМ, які були прийняті в період Української революції 1917–1918 рр. та визначали основні засади міжнародної та внутрішньої політики, урядову структуру, його повноваження, функції, джерела фінансування. Указані документи допомагають відтворити сутність урядової діяльності в добу Української Центральної Ради, її здобутки та прорахунки. У досліджуваний період вони були опубліковані в українських офіційних виданнях – «Вісті з Української Центральної Ради», «Вісник Генерального Секретаріату УНР», «Вісник Ради Народних Міністрів Української Народної Республіки», а також друкувалися в періодичній партійній пресі, газетах – «Народна воля», «Нова Рада», «Боротьба», «Робітничая газета», «Самостійник» та інших.

Окремими міністерствами видавалися збірники розпоряджень, інформаційні бюлетені, циркулярні листи для внутрішнього користування та підпорядкованим органам виконавчої влади. Це, зокрема, «Бюлетень Народного міністерства продовольчих справ Української Народної Республіки», «Збірник законів, обіжних та інших розпоряджень по справам земельним в Українській Народній Республіці», «Вісник Народного міністерства земельних справ УНР» та інші. В них міститься детальна інформація, аналізуючи яку за допомогою таких методів наукового пізнання як контент-аналіз та мікроісторії, ми змогли відтворити реальну картину діяльності окремих міністерств, зрозуміти необхідність та актуальність прийняття окремих рішень.

До **другої групи** джерел відносимо опубліковані документальні збірники. У роки радянської влади публікувалися збірники матеріалів, які висвітлювали революційні події в Україні 1917–1918 рр., серед яких: «Великая Октябрьская социалистическая революция и победа советской власти на Украине» [3], «Великая Октябрьская социалистическая революция на Украине» [4]. В них міститься передрук статей з більшовицької преси, партійних архівів, які однобоко відображають революційну ситуацію на українській території, розкривають діяльність лише більшовицьких органів влади. УЦР згадується як така, що проводила контрреволюційну політику. Документальні матеріали національно-визвольних змагань містяться в дванадцятитомному збірнику «Архив русской революции» [5]. У ньому події Української революції розкриваються в контексті російських подій 1917 р. (жовтневого перевороту) та громадянської війни. Широко представлені погляди представників усіх політичних партій того часу та політичних сил.

Після проголошення незалежності України був розпочатий процес об'єктивного дослідження подій української історії. Значну роль у цьому відіграло відкриття спецфондів.

Їхні матеріали містяться в опублікованих документальних збірниках, серед яких відзначимо двотомник «Українська Центральна Рада: Документи і матеріали». Він включає більшість протоколів засідань Малої Ради, Генерального Секретаріату, РНМ. До першого тому входять матеріали з 4 березня по 9 грудня 1917 р, до другого – із зазначеної дати до 29 квітня 1918 р. [6]. Для нашого дослідження важливе значення має другий том, в якому зібрані: 1) архівні джерела, а саме: а) протоколи засідань Малої Ради та інформація про них; б) протоколи засідань Генерального Секретаріату, РНМ; в) закони та законопроекти; г) урядові ноти та відозви; 2) матеріали і документи восьмої та дев'ятої сесії Центральної Ради, надруковані в періодичній пресі («Нова Рада», «Наш голос», «Киевская мысль», «Народна воля»).

Значний інформативний матеріал міститься також в інших збірниках документів: «Національні процеси в Україні: історія і сучасність» [7], «Украинские политические партии конца XIX – начала XX в. Програмные и справочные материалы» [8], «Україна у XX столітті (1900-2000)» [9], «Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 року» [10], «Радянсько-німецькі відносини. Від переговорів у Брест-Литовську до підписання Рапальського договору» [11].

Зауважимо, що документи тогочасного періоду оформлялися без встановленого зразку, не завжди, зокрема, зазначалася кількість присутніх на засіданнях, не стенографувалися виступи та дискусії під час обговорення спірних питань, прийняті ухвали зафіксовані без необхідних реквізитів.

До **третьої групи** джерел віднесемо періодику. Нами були дослідженні урядові («Вісник Ради Народних Міністрів Української Народної Республіки», «Вісник Міністерства земельних справ», «Бюлетень Народного міністерства продовольчих справ Української Народної Республіки», «Бюлетень народного міністерства харчових справ»), парламентські («Вісті з Української Центральної Ради»), партійні («Народна воля», «Нова Рада», «Боротьба», «Робітничая газета», «Самостійник»), регіональні («Голос Юга», «Известия») періодичні джерела. Порівняльний аналіз їхнього змісту свідчить, що в парламентському та урядовому вісниках, а також в періодичних виданнях міністерств, передусім розміщувалися закони, інші нормативно-правові акти, які передбачали за мету доведення їх змісту до населення та виконавчих структур.

Окрім того, парламентське видання «Нова Рада» та інші партійні газети досить детально інформували громадськість про перебіг роботи сесій УЦР. Детально оприлюднювалися відомості щодо дискусій з кожного питання, винесеного для обговорення, прізвища виступаючих зазначалися із вказівкою їх політичних поглядів та належністю до тієї чи іншої політичної партії; дебати щодо формули переходу, прийняті резолюції.

У партійній періодиці: 1) публікувалися програмні документи з їх обґрунтуванням; 2) яскраво відображалася політична полеміка з питань формування складу уряду, критика прийнятих рішень органів влади, перспектив реалізації запланованих завдань; 3) дотримувався принцип відповідності друкованих матеріалів політичній спрямованості партії; 4) періодична преса віддзеркалювала складний перебіг української революції.

Характер інформації, яка надається в пресі зазначеного періоду, суттєво відрізняється від матеріалів документальних збірок. На газетних шпальтах часто друкувалася інформація про обговорення тих чи інших питань на з'їздах політичних партій, погляди лідерів, безпосередні відомості про революційні події на місцях.

До **четвертої групи** джерел віднесемо спогади учасників революційних подій: В. Винниченка, М. Галагана, М. Грушевського, Д. Дорошенка, М. Ковалевського, І. Мазепи, П. Христюка, П. Мірчука, Б. Монкевича, О. Станіміра. Зауважимо на їх суб'єктивний характер, що зумовлювалося політичними поглядами та партійністю, а також відсутністю у висловлюваних поглядах толерантності, коректності до опонентів.

Зазначені джерела є достовірними та надають можливість об'єктивно розкрити та дослідити проблеми, прорахунки і здобутки РНМ у січні-квітні 1918 р., а також події і процеси Української революції у всій її суперечності та різнобарвності.

Висновки. Дослідження історичних подій національно-визвольних змагань доби Української Центральної Ради й на сьогоднішній день ще повністю не закінчено. Особливої уваги заслуговує діяльність РНМ УНР. Джерельна база тогочасного періоду потребує подальшого ретельного аналізу. На наш погляд, її слід поділити на наступні чотири групи:

1) архівні матеріали; 2) опубліковані документальні збірники; 3) урядові та парламентські періодичні джерела; 4) спогади учасників революційних подій.

Список використаної літератури

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України у м. Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsdavo.gov.ua/>.
2. Пиріг Р. Я. Джерельна база історії Української революції 1917–1921 років: архівний сегмент / Р. Я. Пиріг // Архіви України. – 2010. – №1. – С. 108–121.
3. Великая Октябрьская социалистическая революция и победа советской власти на Украине. Хроника важнейших историко-партийных событий. В двух частях. – Часть вторая. – Октябрь 1917 г. – февраль 1918 г. – К., 1982. – 958 с.
4. Великая октябрьская социалистическая революция на Украине. Декабрь 1917 – апрель 1918. Том 3. – М.: Госиздат полит. литературы УССР, 1957. – 994 с.
5. Архив русской революции. – Т.1. – Берлин, 1921. – 312 с.
6. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т. 1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К.: Наук. думка, 1996. – 587 с.; Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. – К.: Наук. думка, 1997. – 424 с.
7. Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У 2 ч. / Упоряд.: І. О. Кресіна, В. Ф. Панібудьласка; за ред. В. Ф. Панібудьласки. Ч.2. – К.: Вища школа, 1997. – 704 с.
8. Украинские политические партии конца XIX – начала XX в. Программные и справочные материалы: Сборник документов. – М.: Феникс, 1993. – 596 с.
9. Україна в XX столітті (1900–2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А. Г. Слюсаренко, В.І. Гусев, В. Ю. Король та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 351 с.
10. Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 року: Док. і матеріали / Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2003. – 1024 с.
11. Советско-германские отношения от переговоров в Брест-Литовске до подписания Рапальского договора: Сборник документов. В 2 т. – Т. 1 (1917-1918 гг.). – М.: Политиздат, 1968. – 758 с.

References

1. Central State Archive of higher authorities and management in Ukraine in Kiev. Retrieved from <http://tsdavo.gov.ua/>
2. Pyrih, R. (2010). The source base history Ukrainian Revolution 1917–1921: archival segment. *Arkhivy Ukrainy (Archives of Ukraine)*, 1, 108–121 (in Ukr.)
3. *Great October Socialist Revolution and the victory of Soviet power in Ukraine*. (1982). Chronicle of the most important historical and party events. In two parts. – October 1917 – February 1918. Kyev, 958. (in Rus.)
4. *Great October Socialist Revolution in the Ukraine*. (1957). December 1917 – April 1918. Moskva: Hozsydat polyt. lyteratury USSR, 3, 994. (in Rus.)
5. *Archive of the Russian revolution*. (1921). Berlyn, 1. 312. (in Rus.)
6. *Ukrainian Central Rada. Documents and materials*. (1996, 1997). March 4 – December 9, 1917, Kyiv: Naukova dumka, 1, 587; December 10, 1917 – April 29, 1918, 2, 424. (in Ukr.)
7. Kresina, I.O., Panibudlaska, V.F. (1998). In V.F.Panibudlaska (Ed). *National processes in Ukraine: history and modernity. Documents and materials*. Directory. In 2 parts. Part 2. Kyiv: Vyshcha shkola, 704. (in Ukr.)
8. *Ukrainian political parties of the late XIX – early XX century. Program and general reference. The collection of documents* (1993). Moskva: Fenyks, 596. (in Rus.)
9. Sliusarenko, A.H., Husiev, V.I., Korol, V.Iu. et al. (2000). *Ukraine in the XX century (1900–2000): Collection of documents and materials*. Kyiv: Vyshcha shkola, 351. (in Ukr.)
10. Verstiuk, V. (Ed) et al. (2003). *Ukrainian national liberation movement. March-November 1917, Doc. and materials*. Kyiv: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy, 1024. (in Ukr.)
11. *The Soviet-German relations from the negotiations in Brest-Litovsk up to the signing of the Rapallo Treaty*. Collection of documents. (1968). In 2 volumes. – Vol. 1 (1917–1918). Moskva: Polytyzdat, 758. (in Rus.)

HREBENIUK O. Candidate of Sciences (History), Teacher, Volodymyr Vynnychenko Itate Pedagogical University of Kirovograd,
e-mail: grebenuk_elena@mail.ru

THE SOURCE BASIS OF THE COUNCIL OF PEOPLE'S MINISTERS OF THE UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC ACTIVITY RESEARCH

Introduction. Since the declaration of independence Ukraine has been trying to decide the issue concerning the establishment and enforcement of the effective work of the executive power. The research of its optimized organization requires the retrospective understanding of the existing national experience, in particular acquired during the Ukrainian revolution (1917-1920). The Central Rada governments - the General Secretariat and the Council of People's Ministers – tried to solve important questions of international and interior life. The Council of People's Ministers could agree Ukrainian interests with the Quadruple Alliance, implement the first socioeconomic and cultural reforms inland, resist the invasion of Bolshevik forces and raise the realization of the declared policy during the first months of the German-Austrian forces presence.

The research on the activities of the Council of People's Ministers of the Ukrainian People's Repub-

lic of the Ukrainian Central Rada period is an important approach in history. A special attention need to be paid to the analyses of a wide range of sources for the objective assessment.

Purpose. *The coverage and fundamental analysis of the scientific sources corpus which represents the basis for the Council of People's Ministers of the Ukrainian People's Republic activity research..*

Results. *The source basis of the research includes archive materials, published collections of documents and materials, memoirs and periodical publications. A significant place among other sources is taken by archive documents and materials deposited in the Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (TsDAVO of Ukraine). The archive funds are the main source for the research of the pointed topic. Individual funds of ministries and departments are of special interest. Published collections of documents and periodical press of that period are also important groups of sources. Periodical publications have become a reflection of the course of that time events and had a political direction.*

Conclusion. *A detailed analysis of all source groups allows making conclusions about the executive power higher bodies – ministries and departments, the reasons of taking the decisions, achievements and drawbacks of the government work. A thorough investigation of the source basis presents a significant interest for further research on the Council of People's Ministers of the Ukrainian People's Republic activity.*

Keywords: *Council of People's Ministers, Ukrainian People's Republic, national liberation fight, archive materials, collections of documents, governmental and parliamentary periodical publications.*

*Одержано редакцією 11.11.2016
Прийнято до публікації 23.12.2016*

УДК 930: [281.93: 348] (477) «18»

ГОРПИНЧЕНКО Інна Володимирівна,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри всесвітньої історії Київського
університету імені Бориса Грінченка,
e-mail: inna_gorpyuchenko@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЄПАРХІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ

Проаналізовано наукові доробки вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені організації адміністративного управління Російської православної церкви в Україні на єпархіяльному та благочинному рівнях. Показано, зокрема, процес прирощення знань стосовно основних функцій управлінських інституцій церкви та механізму їх практичної реалізації в адміністративно-територіальних межах України.

Ключові слова: *історіографія, українські землі, Російська православна церква, єпархії, благочинія, єпархіяльні архієреї, друга половина ХІХ століття.*

Постановка проблеми. Історія розвитку системи управління в єпархіях Російської православної церкви в Україні другої половини ХІХ ст. залишається одним із перспективних дослідницьких напрямків, розробка якого не є завершеною. Відсутня цілісна історіографія організації внутрішнього життя православної церкви зазначеної епохи. Нагальним є також пошук у цій історії тих елементів церковного укладу, які свідчили б, по-перше, про наявність у деформованому церковному організмі живих українських традицій соборноправ'я, по-друге, про нерозкритий у ньому потенціал участі духовенства та мирян в соціальних і національних процесах.

Мета. Відтворення в основних рисах цілісної історіографії єпархіяльної системи управління Російської православної церкви в Україні другої половини ХІХ століття.

Виклад основного матеріалу. Середня ланка церковного управління, представлена єпархіяльними структурами РПЦ, так само була й залишається предметом досліджень світських і церковних істориків. В дорадянській історіографії управлінські функції єпархіяльних архиєреїв найповніше відтворив історик церковного права М. Горчаков. Урядовий вплив архиєрея, зазначав автор, поширювався на всі заклади і на всіх членів православної церкви в єпархії. Статус архиєрея (незалежного від інших єпархіяльних єпископів)